

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРОФІЛАКТИКИ
ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЗНЗ**

Дипломна робота з соціальної педагогіки
(освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»)

студентки **4** курсу **42** групи

галузі знань:

0101 Педагогічна освіта

напряму підготовки:

6.010106 Соціальна педагогіка

Мурга Лілія Володимирівна

Керівник:

старший викладач кафедри соціальних технологій

Котловий С. А.

Рецензент:

завідувач кафедри педагогіки

Криворізького педагогічного інституту,

ДВНЗ «Криворізький національний

університет», доктор педагогічних наук,

професор Т.О. Дороніна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ.....	6
1.1. Поняття делінквентної поведінки підлітків.....	6
1.2. Причини і чинники виникнення делінквентної поведінки підлітків.....	14
1.3. Профілактика делінквентної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ.....	20
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЗНЗ.....	29
2.1 Дослідження соціально-педагогічної профілактики делінквентної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ.....	29
2.1.1 Аналіз результатів за опитувальником О.М. Орел «Визначення схильності до поведінки, що відхиляється».....	31
2.1.2 Аналіз документів (річних планів роботи соціальних педагогів щодо організації проведення соціально-педагогічної профілактики правопорушень).....	43
2.1.3 Глибинне інтерв'ю з соціальними педагогами ЗНЗ по роботі Ради Профілактики Правопорушень (РПП).....	45
2.2 Технологія соціально-педагогічної профілактики делінквентної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ	52
Висновки до розділу 2.....	61
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ	68
Додаток А.....	70
Додаток Б.....	82

ВСТУП

Актуальність дослідження. Підлітковий вік у юнаків і дівчат характеризується як фізичним і статевим дозріванням так і моральним розвитком, коли формуються переконання підлітка. І дуже часто ці переконання не збігаються з думкою громадськості. Формування нових особистісних якостей підлітків ґрунтується на спілкуванні в рамках різних видів діяльності. Якщо в цей період не будуть створені умови для реалізації своїх можливостей, то самоствердження підлітка може призвести до такого, що відхиляється від норми, до включення підлітка в різноманітні субкультури. Однією з форм такої поведінки є делінквентна поведінка.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що з кожним роком відзначається зростання злочинів, скоєних неповнолітніми, збільшуються відхилення в поведінці підлітків, простежується тенденція до збільшення відхилень у поведінці підлітків. Станом на 1 січня 2017 року в установах відбувань покарань України відбувало покарання 1432 неповнолітніх. Більше половини з них(54,8%) засуджені на строк від 3 до 5 років [43].

Так як підлітки характеризуються підвищеною збудливістю, імпульсивністю, та мінімальною керованістю емоційно-вольової сфери, то часто саме такі діти стають членами кримінальних субкультур, в яких можна реалізувати та проявляти свої негативні емоції та почуття. Таким чином і спричиняється проблема делінквентної поведінки у молодіжному середовищі.

Особлива увага у наукових дослідженнях зосереджена безпосередньо на підлітковій делінквентності. Зростання числа деліктів, вчинених молодими людьми у неповнолітньому віці, збільшення питомої ваги тяжких насильницьких злочинів в їх складі являють собою загрозу суспільству [16]

Вивченням соціальних відхилень у поведінці займалися такі вітчизняні вчені, як В.С. Афанасьєв, В.Т. Павлов, Е.В.Шіпілов, В.В. Горіхів, Л.І. Спиридонов. Питання профілактики злочинів, скоєних неповнолітніми, розробляли РМ Булатов, В.М. Бурлаков, Н.І. Ветров, І.В. Волгарева, К.К. Горяїнов, А.І. Долгова, К.Є. Игошев, Г.М. Міньковський, В.В. Понкратов, В.Ф. Пирожков.

Об'єкт дослідження: делінквентна поведінка підлітків.

Предмет дослідження: соціально-педагогічна профілактика делінквентної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ.

Метою дослідження вивчити причини формування делінквентної поведінки підлітків та сформуванню відповідно технологію її соціально-педагогічної профілактики в умовах ЗНЗ.

Завдання:

1. Здійснити аналіз наукової літератури з досліджуваної теми.
2. Вивчити причини і наслідки делінквентної поведінки.
3. Дослідити схильність до делінквентної поведінки підлітків
4. Сформуванню технологію соціально-педагогічної профілактики делінквентної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ

Методи дослідження: аналіз науково-педагогічних джерел, що дало змогу визначити базові категорії дипломної роботи, порівняти та зіставити теоретичні питання профілактики делінквентної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ; методи узагальнення, порівняння та синтезу були використані для систематизації теоретичного матеріалу; такі емпіричні методи як анкетування та інтерв'ювання, аналіз документів ми використали для проведення дослідження, статистичні методи кількісної та якісної обробки отриманих результатів послуговували для обробки результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження: Дослідження проводилось на базі 5-ти шкіл міста Коростеня: Коростенська Загальноосвітня школа №9, Коростенська Загальноосвітня школа №2, Коростенська міська гімназія, Коростенська Загальноосвітня школа №10, Коростенська Загальноосвітня школа №25.

Значення роботи: Було вивчено інформацію про причини та чинники, які впливають на формування делінквентної поведінки у підлітків та розроблено на основі цього модель соціально-педагогічної профілактики делінквентної поведінки підлітків в умовах ЗНЗ.

Структура роботи: Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (найменування). Загальний обсяг роботи 70 сторінок.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Відповідно до поставлених завдань нами було:

1. Здійснено аналіз наукової літератури з даної теми, де було з'ясовано, що делінквентна поведінка часто ототожнюється з девіантною, проте це не відповідає реальності. Делінквентна поведінка виступає одним із п'яти видів девіантної поведінки, і її зміст визначається за Б.С. Кобзарем як сукупність протиправних вчинків людини, за які в особливо важких випадках може накладатись покарання згідно статей цивільного й кримінального кодексів. Тобто це деструктивна девіація, що полягає у відхиленні від норм законодавства. Видами делінквентної поведінки виступають: корислива, агресивно-насильницька, розповсюдження та продаж наркотичних речовин та бродяжництво.

Процес соціально-педагогічної профілактики делінквентної поведінки передбачає комплексну діяльність застосування заходів з метою запобігання чи недопущення правопорушень(первинний рівень) та ліквідацію їх причин і умов як для особистості так і для суспільства(вторинний і третинний рівень).

2. Вивчено причини і наслідки делінквентної поведінки, які можна об'єднати в такі групи:

- ✓ Соціально-економічна ситуація;
- ✓ Ситуація сімейного виховання;
- ✓ Відхилення у психіці;
- ✓ Негативний вплив ЗМІ;
- ✓ Дезадаптація;
- ✓ Відсутність організації дозвілля.

3. Досліджено схильність підлітків до делінквентної поведінки, що показало, що їм властива готовність до реалізації делінквентного потенціалу. При цьому спостерігається закономірність, що ця готовність з роками зростає, тому ми можемо підтвердити нашу гіпотезу, яка полягає в тому, що раціонально спланована та вчасно проведена соціально-педагогічна профілактика мінімізує прояви делінквентної поведінки підлітків. Тобто, ми звертаємо увагу на те, що застосування заходів превенції дозволяє попередити

виникнення реалізації делінквентного потенціалу, що є більш ефективним ніж боротьба з наслідками цієї реалізації.

4. На основі вищевикладеного матеріалу було сформовано технологію соціально-педагогічної профілактики делінквентної поведінки, що дозволить, на нашу думку, мінімізувати прояв делінквентної поведінки через такі напрями роботи як правове виховання, організацію дозвілля (таборування та гурткова робота) та профілактику адиктивної поведінки (що зазвичай є супутньою делінквентній).

Отримати поставлений результат має бути можливо через виконання таких завдань як створення в ЗНЗ Ради Профілактики Правопорушень(що зарекомендувала себе як ефективний орган профілактики), ведення шкільного обліку важковиховуваних дітей, участь в програмі «Офіцер поліції» та Підготовка волонтерів для організації змістовного дозвілля підлітків, формування здорового способу життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Bacon M. Police culture and the new policing context / M. Bacon // The future of policing. – Abingdon : Routledge, 2014. – pp. 103–119. 80. Berns R. Child, Family, School, Community: Socialization and Support / R. Berns. – Boston: Cengage Learning. – 31 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.cengagebrain.com.mx/content/9781133792451.pdf>.
2. Berns Roberta M. Child social competitions: Socialization and social support / Roberta M. Berns. – Boston: Cengage Learning. – 31 p. – Режим доступу : <http://www.cengagebrain.com.mx/content/9781133792451.pdf>.
3. Fekjær S. B. Police students' social background, attitudes and career plans / S. B. Fekjær // Policing: An International Journal of Police Strategies & Management. – 2014. – Vol. 37, No. 3. – Pp. 467–483. 88. Jaschke H. G. Modern Police Science as an Integrated Academic Discipline: A Contribution to the Debate on its Fundamentals / H. G. Jaschke, K. A. Neidhardt // Policing & Society. – 2007. – Vol. 17, No. 4. – pp. 303 – 320.
4. Lauritz L. E. Impact of selection and distrust in construction of professional police identity / L. E. Lauritz, S. Karp // The Evolution of Policing : Worldwide Innovations and Insights / Melchor C. de Guzman. – New York : Taylor & Francis, 2013. – Pp. 77 – 91.
5. Policing Futures. The police, law-enforcement and the Twenty-First Century / Edited by P. Francis, P. Davies. – London, 1997. – 248 p. 94. Reginald John Center for civic education / J. Reginald. – The University of North Carolina Press: Chapell Hill, 1994. – 187 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.civiced.org/index.php?page=content_types.
6. Авторський колектив спеціалістів у справах неповнолітніх , психологів міського психологічного центру служби «Діти ризику» : психологічні, соціальні та правові аспекти.- К.: Київська міська державна адміністрація. Служба у справах неповнолітніх, 2001. – 192с
7. Антонян Ю. М. Психология преступника и расследования преступлений / Ю. М. Антонян, М. И. Еникеев, В. Е. Эминов. – М. : Юристъ, 1996. – 336 с

8. Бех І. Від волі до особистості / І. Бех. – К.: Україна – Віта, 1995. – 216 с.
9. Выготский Л. С. Собр. соч.: В 6-ти тт. М.: 1984. Т. 6. Научное наследство/Под ред. М.Г. Ярошевского—М.: Педагогика, 1984.—400 с.— (Акад. пед. наук СССР)
10. Добренъков В.И., Кравченко А.И. Социология: Этом: Социальные институты и процессы. МГУ им. М. В. Ломоносова. - 292с
11. Дюркгейм Э. Самоубийство: Социологический этюд/Пер, с фр. с сокр.; Под ред. В. А. Базарова.—М.: Мысль, 1994.—с. 399
12. Жданова І. В. Проблема саморегуляції в контексті девіант-ної поведінки особистості: психологічні аспекти / І. В. Жданова // Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Психологія. – 2012. – Вип. 43, ч. II. – С. 110–128
13. Жигайло Н. І. Девіантна поведінка дітей та молоді як форма соціальної дезадаптації / Н. І. Жигайло // Соціальна педагогіка. – 2007. – № 8. – С. 105–111
14. Зайченко М. Діагностика та корекція делінквентної поведінки учнів / М. Зайченко // Соціальна педагогіка. – 2010. – № 2 (лютий). – С. 41–55
15. Змановская Е. В. Девиантология и делинквентное поведение (Психология отклоняющегося поведения): . — М.: Академия, 2004. — 270 с. — Антонова-Турченко О.Г., Дробот Л.С. Музична психотерапія: посібник-хрестоматія. – К.: ІЗМН, 1999. – С. 118–138
16. Змановская Е.В. Девиантология. Психология отклоняющегося поведения. — М.: Академия, 2004. — 288 с. —Антонова-Турченко О.Г., Дробот Л.С. Музична психотерапія: посібник- хрестоматія. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 118–138
17. Карпенчук С.Г. Самовиховання особистості: Науково – методичний посібник / Інститут змісту і методів навчання. – К., 1998. – 384 с
18. Кобзар Б.С. Запобігання відхилень у поведінці школярів / Б.С. Кобзар.- К.:Знання, 2002.- 56с

19. Кондрат, Е. Н. (Елена Николаевна). Профилактика делинквентного поведения несовершеннолетних: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.08 - Уголовное право и криминология ; Уголовно- исполнительное право /Е. Н. Кондрат ; Науч. рук. Е. А. Костыря ; МВД России. Санкт-Петербургский университет. -СПб.,2005. -25 с. -Библиогр. : с. 24 – 25
20. Коэн А. Исследование проблем социальной дезорганизации и отклоняющегося поведения//Социология сегодня / А. Коэн. - М., 1965. - с. 520
21. Кудрявцев В.Н. Генезис злочину: Досвід кримінологічного моделювання / В.Н. Кудрявцев.- М., 1998.
22. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. / А.Е. Личко.— Л.: Медицина, 1977; изд. 2–е доп. и перераб., Л.: Медицина, 1983
23. Мироненко О.М., Горбатенко В.П. Історія вчень про державу і право: навч. посібник / О.М.Мироненко, В.П.Горбатенко. – К.: ВЦ "Академія", 2010 – с. 456
24. Мухина В. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество:Учебник для студ. вузов. - 6-е изд., стереотип. - М.: Издательский центр"Академия", 2000. - 456 с
25. Научно-практический комментарий Уголовного кодекса Украины (от 5 апреля 2001 года) / ред. Н. И. Мельника, Н. И. Хавронюка. – К. : Канон; А.С.К., 2002. – 1216 с
26. Невский И., Овчарова Р. Ранняя диагностика и профилактика педагогической запущенности детей. – Курган, 1985. – 226 с.
27. Овчарова Р.В. Технологии профессиональной деятельности практичного психолога образования: [учебн. пособие для студ. спец. вузов]. / Р.В. Овчарова. – М.: ТЦ «Сфера»: ООО «Юрайт-М», 2001. – С.255-261
28. Орел Г. О. Організація роботи з профілактики девіантної поведінки серед підлітків / Г. О. Орел // Соціальний працівник. – 2007. – № 9 (травень). – С. 24–31
29. Оржеховська, В. М. Делінквентна поведінка неповнолітніх та міжсекторальна стратегія її профілактики / В. М. Оржеховська // Педагогічна і

психологічна наука в Україні : зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України у 5-ти т. / ред. В. Г. Кремень [та ін.]. – К., 2007. – Т. 1 : Теорія та історія педагогіки. – С. 349–358.

30. Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. / за заг. ред. І .Ф. Прокопенка, В. І. Лозової. – Х. : Вид-во ХДПУ, 2001. – Вип. 19. – Ч.1. – 336 с

31. Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. / за заг. ред. І .Ф. Прокопенка, В. І. Лозової. – Х. : Вид-во ХДПУ, 2001. – Вип. 19. – Ч.1. – 336 с

32. Подоляк Л. Г. Основи вікової психології : навч. посіб. / Л. Г. Подоляк. – К. : Главник, 2006. – 112 с

33. Психология подростка : учебн. / под ред. А. А. Реана. – М. : Пройм–ЕВРО–ЗНАК, 2003. – 480 с.]

34. Психолого-педагогічна робота з дітьми, схильними до прояву девіантної, делінквентної поведінки / авт. кол.: О. П. Абухажар, Н. М. Акімова, В. В. Білецька та ін ; упор.: В. Г. Панок, Ю. А. Луценко – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014

35. Ранняя профилактика девиантного поведения детей и подростков. Интегративная социально-педагогическая деятельность учреждений допол. образования и общеобразов.школы : учеб. пособ. / под ред. А. Б. Фоминой. – М. : Пед.об-во России, 2003. – 128 с.

36. Регіональна модель профілактики підліткової злочинності: досвід упровадження. – К. : Український центр порозуміння, 2006. – 59с

37. Раннее проявление тяги к субкультурам : Сборник статей / под ред А.К. Боян. - М.: Центр «Панорама», 2010. – 227с

38. Самосознание и защитные механизмы личности / Под ред. Д. Я. Райгородского. Самара: «Бахрах-М», 2003. – 784 с

39. Словарь практического психолога [уклад С.Ю. Головин]. — М.: АСТ, Харвест, 1998. – 310с

40. Социальная педагогика: Курс лекций/под общей ред. М.А. Галагузовой. – М., 2000- 276с

41. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості та детермінанти його побудови // Мистецтво життєтворчості особистості: У 2 ч. Ч.1. Теорія і

технологія життєтворчості: Наук.-метод. Посібник / Т.М. Титаренко. – К, 1997. – С. 206-227

42. Трирівнева модель профілактики злочинності серед дітей та молоді // Бюлетень Відновне правосуддя в Україні. – 2008. – № 2, вересень. – С. 2-3.

43. Указ Президента України N597/2017 24.05.2017 «Про концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні

44. Учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / Е. В. Змановская. – Изд. 3-е, испр., доп. – М.: Изд. центр «Академия», 2006. – С.206-210

45. Фіцула М.М., Парфанович І.І. Відхилення у поведінці неповнолітніх: шляхи їх попередження та подолання: навч.-метод. Посібник / М.М. Фіцула. – Тернопіль :Богдан, 2008. – С.359-361

46. Шарапова О. В. Комплексна програма вивчення і корекції відхилень поведінки молодших школярів / О. В. Шарапова // Нові технології навчання : наук.- метод. зб. / [кол. авт.]. – К., 2002. – Вип. 33. – С. 160–166

47. Шемшурина А.И., Богданова О. С. В помощь классным руководителям IV–VIII кл. / О. С. Богданова, Л. И. Катаева, А. И. Шемшурина. – М. : Просвещение, 1979. – 111 с

48. Шептенко П. А. Методика и технология работы социального педагога : учеб. пособ. [для студ. высш. пед. учеб. заведений] / П. А. Шептенко, Г. А. Воронина; под. ред. В. А. Слостенина. – М., 2001.-243

49. Шкода і види делінквентної поведінки [Електричний ресурс] : Режим доступу до журн.: http://psychologis.com.ua/delinkventnoe_povedenie.htm

50. Шнейдер Л.Б. Делінквентна поведінка дітей та підлітків. / Л.Б. Шнайдер. - М.: Академічний проект, 2005. - 332

51. Энциклопедия социологии / Сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин, Г. Н. Соколова, О. В. Терещенко. — Мн.: Книжный Дом, 2003. — 312 с